

Ткаченко Дмитро Володимирович

Аспірант філософського факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0001-2805-6837>

e-mail: dmitriy.tkachenko9919@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ДЛЯ АНАЛІЗУ ЄВРОЇНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Резюме

Досліджується двосторонній процес, класифікація європеїзації, механізми європеїзації, наприклад, інституційний механізм, механізм відповідності, когнітивний механізм, кореляцію вибору європеїзації або глобалізації. Визначаючи європеїзацію як внутрішні зміни, з'ясовуються механізми, об'єкти, форми, критерії та умови змін. Узагальнено обґрунтованість концепції європеїзації в охопленні переплетеності національних і європейських сфер, що зростає, у галузях політики, тобто зовнішньої політики та політики безпеки. Досліджено методологічні проблеми, зумовлені головним чином недостатнім визначенням меж європеїзації та міждержавним характером цієї галузі політики, а також особливості її застосування у сфері політики. Зазначається, що процес європеїзації передбачає певну зміну свідомості політичних, бюрократичних представників, які приймають рішення. Тому необхідні дослідження підходів у країнах-кандидатах, щоб продемонструвати, наскільки глибоким є процес європеїзації зовнішньої політики. Дослідження спрямоване на визначення механізмів інтеркультурних взаємодій через явище європеїзації, впливу на уніфікацію культурно-ціннісного виміру європейської інтеграції.

Ключові слова: європеїзація, Європейський Союз, «зовнішня» європеїзація, класифікації європеїзації, європейська традиція.

Вступ

Розвиток і стабільність України, ключові пріоритети держави в контексті сучасних геополітичних викликів можливі лише за умови взаємозв'язку з цивілізованим світом. Саме тому партнерство з демократичними країнами і

рух до Європейського Союзу є актуальними завданнями української політики. Євроінтеграція об'єднує в межах ЄС держави різні національним складом, економічним розвитком, орієнтовані на співпрацю для повного розкриття власного потенціалу.

Окремі аспекти європеїзації привертала увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів. Попри новий зріз аналізу ЄС, теоретичною основою є класичні та новітні наукові роботи дослідників. Так, європеїзація внутрішньої та зовнішньої політики Греції в контексті європейського інтеграційного процесу досліджувала Д. Дворніченко [1]. Теоретико-методологічні особливості європеїзації та неоінституціоналізму досліджено Р. Клим [2]. Концепцію європеїзації та можливості її використання для аналізу відносин Україна — ЄС проаналізували Н. Попова, В. Дудкевич, С. Іванов, Є. Кіш, І. Матюшенко, О. Метлушко [3]. Європеїзацію адміністративного права України проаналізувала О. Радишевська [4]. Серед зарубіжних дослідників проблему європеїзації в політиці висвітлювали С. Радаеллі [5]. Механізми валиву європеїзації на політику досліджено в працях Т. Бьорцеля [6]. Дослідження вказаних авторів є суттєвим внеском в у дослідження проблеми європеїзації.

Існуючі визначення європеїзації критично оцінюються, контекстуалізуються та розмежовуються. Спочатку розроблена для комунітизованих областей політики на першому рівні, європеїзація визначалася як інтерактивний процес, що триває і взаємно конституює «європеїзацію» та «європеїзовані» країни, що пов'язує національний та європейський рівні. Визначаючи європеїзацію як «внутрішні зміни», дослідники визначають механізми, об'єкти та форми, критерії та умови змін. Дослідники намагається прояснити обґрунтованість концепції європеїзації в переплетеності національних і європейських сфер, у галузях політики ЄС, тобто зовнішньої політики та політики безпеки. Методологічні проблеми зумовлені недостатнім визначенням меж європеїзації та міжурядовим характером цієї галузі політики, особливостями її застосування.

Методи дослідження

Методологічною основою статті стали методи порівняння, переходу від абстрактного до конкретного, логіко-історичний, компаративний метод аналізу, узагальнення і синтезу здобутої інформації, що дозволило проілюструвати як ЄС впливає на національний рівень політики, державного устрою та політики держав-членів ЄС, і водночас оцінює, як у результаті змінилася роль національних держав у європейській політичній системі, з'ясувати роль концепції європеїзації для аналізу євроінтеграції України.

Результати дослідження

Європейська інтеграція має доведений посилюючий вплив на європейські демократії. ЄС розробляє політику для розв'язання завдань, які уряди не

мають змоги розв'язати самостійно в умовах глобалізації. Очевидно, що поглиблення європейської інтеграції принесло користь державам-членам, хоча мало непередбачені наслідки, спричинені, насамперед, кризовими явищами в межах ЄС. Об'єднана Європа сьогодні — це сукупність різних національних держав, пов'язаних спільними економічними та політичними цілями або є більш однорідним європеїзованим утворенням? Відповідь на це запитання потребує глибокого аналізу багатьох виявів ЄС, але у першу чергу, такого феномену як європеїзація.

Європеїзація означає взаємний вплив Європейського Союзу та його держав-членів, взаємодію всередині та між державами-членами, керовану ЄС, а також вплив ЄС на країни-кандидати. Вона впливає на внутрішню політику та державний устрій, а отже, є актуальною для громадян і бізнесу. Дослідження європеїзації сприяють розумінню того, як працює ЄС, як він впливає на своїх держав-членів і навпаки (не кажучи вже про його вплив на субнаціональних акторів, а також на зацікавлені організації та сусідні країни). Подібні наукові розвідки дозволяють зрозуміти, що євроінтеграція та європеїзація не тотожні поняття. Але аспект їх кореляції потребує більш системного дослідження, що і спричинило вибір теми статті.

Європеїзацію можна в широкому сенсі визначити як процес завантаження нормативних актів та інституційних структур ЄС на внутрішній рівень, що в основному означає процес завантаження, але поєднується з процесом «знизу вгору» завантаження національної політики та переваг на рівень ЄС. Таня Бюрцель і Томас Ріссе аналізують, яким чином відбувається процес європеїзації. Вони визначають дві умови для очікування внутрішніх змін у відповідь на європеїзацію. По-перше, європеїзація має бути незручною, тобто має існувати певний ступінь «невідповідності» або несумісності між процесами, політикою та інституціями європейського рівня, з одного боку, та процесами, політикою та інституціями національного рівня, з іншого. Немає потреби у внутрішніх змінах, якщо європеїзація ідеально поєднується з внутрішніми способами ведення справ. Цей ступінь невідповідності призводить до адаптаційного тиску, який є необхідною, але не адекватною умовою для очікування внутрішніх змін. Відповідно, друга умова полягає в тому, що різноманітні сприяючі фактори — будь то актори або інституції реагують на адаптаційний тиск, таким чином викликаючи зміни [6, р. 61].

Таким чином, чим нижчий рівень сумісності між внутрішніми та європейськими процесами, політикою та інституціями, тим вищий адаптаційний тиск. Оскільки невідповідність політики породжує адаптаційні витрати на внутрішньому рівні, держави-члени прагнуть «завантажити» свою політику на європейський рівень не лише для того, щоб зменшити свої проблеми з відповідністю, але й для того, щоб вирішити проблеми, які більше не можуть бути ефективно вирішені на національному рівні [6, р. 59].

Бьорцель окреслює три стратегії, які використовують країни-члени, реагуючи на європеїзацію шляхом завантаження національних уподобань: встановлення темпу (активне просування політики на європейському рівні, яка відображає політичні переваги держави-члена та, таким чином, мінімізує витрати на реалізацію), гальмування (блокування або затримка, що вимагає великих витрат). політики, щоб повністю запобігти їм або досягти певної компенсації витрат на реалізацію), а також «сидіння на огорожі» (ані просування політики, ані спроба її блокувати, а створення тактичних коаліцій як із задатчиками темпу, так і з гальмувальниками).

С. Радаеллі визначає чотири способи, за допомогою яких держави-члени реагують на європеїзацію в сенсі завантаження: пристосування, у якому завантаження сумісно з внутрішньою політикою; трансформація, коли завантаження створює виклик національній політиці; інертність, коли політичної волі здійснити зміни не існує; і скорочення, коли завантажена політика ЄС посилює опозицію до ЄС [5, р. 44].

Невідповідність між європейськими та внутрішніми процесами, політикою та інституціями надає суспільним і політичним акторам нові можливості та обмеження для досягнення своїх інтересів. Як пояснюють Бьорцель і Ріссе, соціологічний інституціоналізм припускає, що європеїзація призводить до внутрішніх змін через соціалізацію та процес колективного навчання, що призводить до інтерналізації норм і розвитку нових ідентичностей. Отже, внутрішні наслідки європеїзації можна концептуалізувати як процес змін на внутрішньому рівні, під час якого держави-члени адаптують свої процеси, політику та інституції до нових практик, норм, правил і процедур, які випливають із нової європейської системи управління. Соціологічний інституціоналізм спирається на «логіку відповідності», згідно з якою актори керуються колективним розумінням того, що становить належну, тобто суспільно прийнятну поведінку в даній структурі. Це колективне розуміння впливає на те, як суб'єкти визначають свої цілі та те, що вони сприймають як «раціональні» дії. Замість того, щоб максимізувати свої суб'єктивні бажання, актори намагаються задовольнити соціальні очікування [7, р. 33].

«Діяти належним чином» визначено Джеймсом Марчем і Йоханом П. Олсенем як діяти відповідно до інституціоналізованих практик колективу, заснованих на взаємному і часто мовчазному розумінні того, що є істинним, розумним, природним, правильним і добрим, і передбачає процес навчання [8, р. 88].

З цієї точки зору європеїзація розуміється як поява нових правил, норм, практик і структур значення, яким піддаються держави-члени, які вони повинні включити у свої внутрішні практики та структури [8, р. 89].

Таким чином, залучення до процесів ЄС впливає на національне сприйняття інтересів і дійсний спосіб досягнення їх цілей, що призводить до

змін у способах визначення політики (через розширення повноважень нових внутрішніх акторів і нових уявлень), результатів політики та способів її проведення. Національні керівники особливо відіграють ключову позицію у відповіді держави-члена на європеїзацію через роль, яку вони відіграють у прийнятті рішень та реалізації європейської політики. Крім того, внутрішні актори тиснуть на своїх національних керівників, щоб вони проводили політику на європейському рівні, яка відповідає їхнім інтересам, вони звинувачують власні національні уряди у збитках, які несе їм європейська політика [8, р. 91].

Кілька досліджень застосовували концепцію європеїзації до національної зовнішньої політики держав-членів ЄС. Так, В. Тонра і Т. Хрїстівсен запитують, який вплив змінює європейське політичне, економічне, соціальне середовище на зовнішню політику держав ЄС. Вони беруть до уваги способи, у який країни-члени ЄС адаптують свою зовнішню політику через членство в ЄС, а також щодо самого ЄС та інших держав-членів ЄС. Вони стверджують, що, хоча процес адаптації є більш раптовим для нових держав-членів, навіть країни-засновники повинні були змінити свою політику щодо раніше третіх країн, щоб привести її у відповідність до існуючої політики ЄС/ЄС. Таким чином, головне питання полягає в тому, яким був вплив членства в ЄС на зовнішню політику цих держав. Чи веде обмін інформацією та звичайними практиками (в ЄС) до соціалізації чи приєднання, і, отже, звички працювати разом змінюють загальне сприйняття політиків? [10, р. 28].

Як нагадує Р. Ладрех та А. Хайд-Прайс, сприйняття є життєво важливим у процесі формування політики. Сприйняття забезпечують засоби переходу, класифікації та інтерпретації інформації в термінах структурованих систем, які встановлюють когнітивні межі для раціонального прийняття рішень. Можна також запитати, чи відбувається перевизначення власних чи національних інтересів [11, р. 88].

Як пояснює Г. Капаросо, визначення ідентичності та зовнішньополітичних інтересів можуть бути переосмислені внаслідок поточних трансформацій, як внутрішніх, так і зовнішніх щодо держави. Вона нагадує нам про німецьку точку зору, згідно з якою різні соціальні комунікативні процеси між суб'єктами можуть впливати та формувати їх ідентичність та інтереси [12, р. 102].

С. Ставрідіс визначила, що високий рівень взаємодії між державами може сприяти розвитку зростаючого «почуття ми» та загальної «рольової ідентичності». Вона стверджує, що ідентичність може бути реконструйована шляхом співпраці та позитивної взаємодії з іншими акторами [13].

Нарешті, було стверджено Г. Олсеном, що розширення цих практик через більш європейську орієнтацію груп, що формують політику, може призвести до фактичної «європеїзації» зовнішньої політики як логічного кроку. Ці запитання вказують на процес, у якому звички стають практиками, які

формують учасників і можуть призвести до переорієнтації їхніх переконань і поведінки [14, р. 921].

Як зазначає К. Кнілл, у процесах соціалізації та вдосконалення спільних інтересів присутня ідея про те, що врешті-решт учасники можуть прийти до уявлення про свої інтереси інакше, ніж як прямий результат їхньої участі в підприємстві [15, р. 89]. Питання, яке ставлять К. Кнілл полягає в тому, як участь у СЗППБ ЄС і зовнішні відносини ЄС змінюють зовнішню політику держав-членів. Чи забезпечує ця участь обмеження зовнішньополітичного вибору чи можливість для зовнішньополітичних дій. І. Баче, С. Джордже, С. Балмер, розглядаючи таку загальну структуру визначення зовнішньої політики, вони також беруть до уваги поняття особливих відносин або концепцію особливих питань через національну чутливість [16].

Бен Тонра звертає увагу на процес соціалізації, під час якого чиновники набувають звички мислити категоріями досягнення консенсусу. Він також заявляє, що створення європейської зовнішньої політики та політики безпеки обмежило ступінь незалежності національних зовнішніх політик. Консенсус і консультації стали важливими ознаками процесу внутрішньої зовнішньої політики. Проте країни-члени досягли більшої ефективності завдяки колективному голосу та спільним діям. Важливим внеском його роботи також є погляди, висловлені практиками зовнішньої політики з трьох великих держав-членів Союзу, а саме Ірландії, Данії та Нідерландів, щодо процесу європеїзації їхніх національних зовнішніх політик [10].

Це явище європеїзації, в якому вона розглядається як один із проявів євроінтеграції в межах Європейського Союзу, призводить до інтеркультурних взаємовпливів між країнами-членами та сприяє уніфікації культурно-ціннісного виміру, створюючи новий спільний культурний простір.

У взаємодії країн-членів припускається, що процес європеїзації сприяє інтенсивній взаємодії між культурами країн-членів, що може включати обмін цінностями, традиціями та культурними практиками.

Формування спільного культурного простору: гіпотеза передбачає, що через європеїзацію відбувається поступова уніфікація культурно-ціннісного виміру, що призводить до формування спільного культурного простору між країнами-членами ЄС. Вплив євроінтеграції на культурні процеси: вважається, що євроінтеграція впливає на культурні процеси в країнах-членах, стимулюючи їхню взаємодію та пристосування до загальноєвропейських культурних стандартів [16, р. 201].

Дослідження спрямоване на визначення конкретних механізмів інтеркультурних взаємодій через явище європеїзації та виявлення впливу цього процесу на уніфікацію культурно-ціннісного виміру в контексті європейської інтеграції.

Висновки

Процес європеїзації передбачає певну зміну свідомості як політичних, так і бюрократичних осіб, які приймають рішення. Тому необхідні подальші дослідження поглядів практиків у країнах-кандидатах, щоб продемонструвати, наскільки глибоким є процес європеїзації зовнішньої політики в країнах-кандидатах.

Євроінтеграція впливає на культурні процеси в країнах-членах, стимулюючи їхню взаємодію та пристосування до загальноєвропейських культурних стандартів.

Європейські політики формують процеси реформ на внутрішньому рівні за логікою інтеграції, яку можна аналітично відрізнити від механізмів позитивної і негативної інтеграції. Це загальна характеристика підходу до створення підтримки, який просуває європейська інтеграція шляхом врахування національної різноманітності. Замість того, щоб бути спрямованим на призначення внутрішніх реформ згори, надання європейської підтримки покликане запустити європейську інтеграцію в політичний контекст на національному рівні. Це робиться або шляхом запровадження політичними лідерами з легітимністю для своїх моделей реформ, допомагаючи в розробці вирішення внутрішніх проблем або шляхом зміни очікувань і переконань внутрішніх акторів.

Список посилань

1. Дворніченко Д. Ю. Європеїзація внутрішньої та зовнішньої політики Греції в контексті європейського інтеграційного процесу: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 18 с.
2. Клим Р. Теоретико-методологічні особливості європеїзації та неоінституціоналізму. Медіафорум. 2021. № 9. С. 194–206.
3. Попова Н. Концепція європеїзації та можливості її використання для аналізу відносин Україна — ЄС. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2017. Т. 35–36. С. 149–160.
4. Радишевська О. Р. Європеїзація адміністративного права України: питання теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2021. 48с.
5. Radaelli, C. M. (2003). The Europeanization of Public Policy. The Politics of Europeanization. Oxford, Vol. 4, No. 1, P. 27–56.
6. Börzel, T. A. & Risse, Thomas (2003). Conceptualising the Domestic Impact of Europe. Kevin Featherstone, The Politics of Europeanisation, Oxford, Oxford University Press, 58–66.

7. Howell, K. E. (2004). Developing Conceptualisations of Europeanisation: Synthesising Methodological Approaches, Queen's Papers on Europeanisation, Vol. 4, No 3, 29–46.
8. March, J. & Olsen, J. (2004). The Logic of Appropriateness. Arena Working Papers WP, Vol. 3, No 4, 78–91.
9. Börzel, T. A. (2001). Pace-Setting, Foot-Dragging, and Fence-Sitting, Member State Responses to Europeanisation". Queen's Papers on Europeanisation, Vol. 4, No. 4, 36–51.
10. Tonra, B. & Christiansen, T. (eds.) (2004). Rethinking European Union Foreign policy, Manchester, Manchester University Press, 212 p.
11. Robert, Ladrech. (1994). Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France. Journal of Common Market Studies, Vol. 32, No.1, 87–102.
12. Green, Caporaso, Risse (2001). Transforming Europe: Europeanisation and Domestic Change), Vol. 4, No.5, 99–121.
13. Stavridis, Stelios (2003), The Europeanisation of Greek Foreign Policy, March 19, EKEM Hellenic Centre for European Studies, www.ekem.Gr
14. Olsen, (2003). The Many Faces of Europeanization, in: Journal of Common Market Studies, Vol. 3, No 40, 921–952.
15. Christoph, Knill & Dirk, Lehmkuhl. (2020). The National Impact of European Union Regulatory Policy. Three Europeanization Mechanisms. European Journal of Political Research, Vol. 41, No. 2, 87–95.
16. Bache, I. , George, S. & Bulmer, S. (2011). Politics in the European Union (third edition), Oxford: Oxford University Press, Vol. 5, No 4, 198–212.

References

1. Dvornichenko, D. (2013). Europeanization of Greece's domestic and foreign policies in the context of the European integration process: dissertation abstract. Candidate of Political Science: 23.00.04. National University «Odessa Law Academy», Odesa, 2013, 18 p.
2. Klym, R. (2021). Theoretical and methodological features of europeanization and new institutionalism. Mediaforum, No 9, 194–206.
3. Popova, N. (2017). The Concept of Europeanization and Possibilities of its Application to the Analysis of Ukraine-EU Relations. Historical and political problems of the modern world: Collection of scientific articles. Chernivtsi: Chernivtsi National University, No 35–36, 149–160.
4. Radyshevska, O. (2021). Europeanization of Administrative Law of Ukraine: Theory and Practice.: Thesis for the degree of Doctor of Science

- (DSc): speciality 12.00.07 “Administrative law and process; financial law; information law”. Kyiv, 48 p.
5. Radaelli, C. M. (2003). *The Europeanization of Public Policy. The Politics of Europeanization*. Oxford, Vol. 4, No. 1, 27–56.
 6. Börzel, T. A. & Risse, Thomas (2003). *Conceptualising the Domestic Impact of Europe*, Kevin Featherstone, *The Politics of Europeanisation*, Oxford. Oxford University Press, 58–66.
 7. Howell, K. E. (2004). *Developing Conceptualisations of Europeanisation: Synthesising Methodological Approaches*, Queen’s Papers on Europeanisation, Vol. 4, No 3, 29–46.
 8. March, J. & Olsen, J. (2004). *The Logic of Appropriateness*. Arena Working Papers WP, Vol. 3, No 4, 78–91.
 9. Börzel, T. A. (2001). *Pace-Setting, Foot-Dragging, and Fence-Sitting, Member State Responses to Europeanisation*”, Queen’s Papers on Europeanisation, Vol. 4, No. 4, 36–51.
 10. Tonra, B. & Christiansen, T. (eds.) (2004). *Rethinking European Union Foreign policy*, Manchester. Manchester University Press. 212 p.
 11. Robert, Ladrech. (1994). *Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France*, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 32, No.1, 87–102.
 12. Green, Caporaso, Risse (2001). *Transforming Europe: Europeanisation and Domestic Change*. Vol. 4, No.5, 99–121.
 13. Stavridis, Stelios (2003). *The Europeanisation of Greek Foreign Policy*, March 19, EKEM Hellenic Centre for European Studies, www.ekem.gr
 14. Olsen, (2003). *The Many Faces of Europeanization*, in: *Journal of Common Market Studies*, Vol. 3, No 40, 921–952.
 15. Christoph, Knill & Dirk, Lehmkuhl. (2020). *The National Impact of European Union Regulatory Policy. Three Europeanization Mechanisms*. *European Journal of Political Research*, Vol. 41, No. 2, 87–95.
 16. Bache, I. , George, S. & Bulmer, S. (2011). *Politics in the European Union* (third edition), Oxford: Oxford University Press, Vol. 5, No 4, 198–212.

Dmytro Tkachenko

*Postgraduate student of the Faculty of Philosophy
Taras Shevchenko Kyiv National University (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0009-0001-2805-6837>
e-mail: dmitriy.tkachenko9919@gmail.com*

USE OF THE EUROPEANISATION CONCEPT FOR THE ANALYSIS OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Abstract

The article examines the two-way process, the classification of Europeanization, the mechanisms of Europeanization, for example, the institutional mechanism, the compliance mechanism, the cognitive mechanism, the correlation of the choice of Europeanization or globalization. The evolution and development of relations between the European Union and Ukraine, cooperation in the trade and economic sphere and in the sphere of security are shown. The role in the energy security of the European Union was studied, it was proved that the main advantage of the country lies in its geopolitical location. Political processes and prospects on the way to European integration are analyzed. The process of Europeanization involves a certain change in the consciousness of political and bureaucratic decision-makers. Therefore, studies of approaches in candidate countries are needed to demonstrate how deep the process of Europeanization of foreign policy is. The research is aimed at determining the mechanisms of intercultural interactions through the phenomenon of Europeanization, the influence on the unification of the cultural and value dimension of European integration.

Keywords: europeanization, European Union, „external” europeanization, mechanisms of intercultural interactions, classifications of europeanization, European tradition, globalization.

Стаття надійшла до редакції 08.11.24

© Ткаченко Д. В., 2024